

Dušanka Komnenić*

ARHUSKA KONVENCIJA NOVI PRISTUP ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE

Apstrakt: *Era industrijalizacije i tehnološki napredak praćen stalnim nastojanjem ljudi da prirodu prilagođavaju svojim potrebama postepeno su doveli do promena u životnoj sredini koje ugrožavaju i sam opstanak čoveka. Sve veći poremećaj prirodne biološke ravnoteže nametnuo je potrebu odgovornog pristupa zaštiti životne sredine i sprečavanju njene dalje degradacije, kako bi se očuvali resursi i ostavile mogućnosti za razvoj budućih generacija. Zaštita životne sredine vremenom je prešla u pitanje od prvorazrednog značaja čije rešavanje zahteva puni angažman celokupne međunarodne zajednice. O tome svedoče mnogobrojne aktivnosti koje se preduzimaju kako na nacionalnom i regionalnom tako i na globalnom nivou, kao i dokumenti koji raznim oblicima pravnog regulisanja teže stvaranju što efikasnijih mehanizama zaštite i unapređenja životne sredine.*

Ovaj rad analizira Arhusku konvenciju, jedan od najznačajnijih međunarodnih ugovora u oblasti zaštite životne sredine, koja uvodi novi pristup pitanjima životne sredine, utemeljen na demokratskim principima civilnog društva i afirmiše koncept povezivanja životne sredine i ljudskih prava. U radu su, pored ostalog, obrađene odredbe Konvencije koje definišu tri osnovna elementa na kojima počiva Konvencija, tzv. tri stuba Konvencije – pravo na pristup informacijama koje se tiču životne sredine, pravo na učešće u odlučivanju o pitanjima životne sredine, pravo na sudsku zaštitu, tj. pristup pravdi u slučaju povrede ekoloških prava. Uz predstavljanje prednosti koje u oblast životne sredine unose normativna rešenja Konvencije, u radu su izneta i kritička mišljenja koja se odnose na pojedine odredbe Konvencije.

Ključne reči: zaštita životne sredine, ostvarivanje ljudskih prava, demokratizacija, Arhuska konvencija, pravo na pristup informacijama, pravo na učešće u odlučivanju, pravo na sudsku zaštitu.

1. PUT KA DEMOKRATSKOM OBLIKOVANJU POLITIKE ŽIVOTNE SREDINE

S obzirom na to da do kraja šezdesetih godina XX veka životna sredina nije predstavljala predmet posebne pažnje, pitanja u vezi sa zaštitom životne

* Studentkinja doktorskih studija Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
e-mail: dukomnenic@gmail.com

sredine imala su neznatan značaj, a problemi su rešavani pojedinačno, po njihovom nastanku, najčešće u vidu saniranja posledica i to na uskom lokalnom planu. U takvim okolnostima, kada je ova oblast bila više na margini društvenog interesovanja, nisu postojali unapred isplanirani programi zaštite okoline, niti je bila razvijena društvena svest o uticaju životne sredine na kvalitet života ljudi. Konačno, prepoznavanje životne sredine kao činioca koji je od velikog uticaja na sve ljudske aktivnosti, podstaklo je promenu stava i ukazalo na potrebu da se zaštita životne sredine planira unapred, uspostavljanjem preventivnog sistema mera i kreiranjem programa zaštite životne sredine u koji će biti uključeni svi društveni, ekonomski i politički faktori jedne države. Programi zaštite životne sredine vremenom su postali sastavni deo ukupne politike svake države, a obim uključivanja građana u procedure vezane za ekološku prolematiku i njihova uloga u ekološkim procesima zavise od stepena demokratske izgrađenosti te države i poštovanja građanskih, političkih i socijalnih prava građana. Modeli i vidovi građanskog učešća određuju se u zavisnosti od mnogih faktora, a kao preduslov i motivišući faktor za povećanje učešća neophodno je da država postavi institucionalne mehanizme koji odgovaraju potrebama građana i olakšavaju pristup javnom sektoru, od koga se očekuje pojačana transparentnost i odgovornost¹.

Koncept „učeše javnosti“ podrazumeva da građani, pojedinačno ili kroz razne oblike udruživanja, odnosno vaninstitucionalne organizacije, pre svega budu obavešteni o pitanjima koja ih se tiču, a potom da imaju mogućnost da iznesu svoje mišljenje o tim pitanjima i svojim stavom utiču na sadržinu odluka koje država donosi i, konačno, da imaju mogućnost da pravnim i vanpravnim sredstvima osporavaju odluke javne vlasti kojima nisu zadovoljni². Preneto na područje životne sredine, to bi značilo da svaki čovek ima pravo ne samo da bude obavešten o stanju životne sredine, o uzrocima i posledicama ekoloških problema, o svim promenama u životnoj sredini koje mogu dovesti do daljeg narušavanja prirodne ravnoteže, o mogućim ekološkim štetama i ekološkoj zaštiti, nego i da bude upoznat sa ekološkim procedurama, da mu je omogućeno da aktivno u njima učestvuje i izražava svoje mišljenje o ekološkim pitanjima, da kritikuje i traži pravnu zaštitu ako su mu povređeni ekološki interesi. Na taj način stvaraju se uslovi da svaki pojedinac svojim delovanjem utiče na politiku životne sredine koju sprovodi država.

Životna sredina koju sačinjava kompleks faktora, odnosno celokupno okruženje, fizičko i biološko, živo i neživo, prirodno, kultivisano i dograđe-

1 ACIPS, *Učestvujem, dakle – doprinosim!*, Studija o učešću građana i organizacija civilnog društva u donošenju odluka na entitetskom, kantonalnom i opštinskom nivou vlasti u BiH, Sarajevo, 2010, str. 3–10.

2 M. Kostić Mandić, *Priručnik za primjenu Arhuske konvencije – za predstavnike javne vlasti*, Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Beograd, 2003, str. 7.

no, socijalno-političko, kulturno i estetsko, uključujući i ljudsku populaciju, određeno u prošlosti i budućnosti³, po svojoj definiciji povezuje sve prirodne i društvene činioce i čini područje na kojem se ukrštaju mnogobrojni interesi, kako pojedinaca, tako i raznih društvenih grupa, države, međunarodne zajednice. Usklađivanje legitimnog interesa svakog čoveka da živi u zdravom okruženju sa interesom države koja uvek teži ka daljem industrijskom razvoju i sticanjem ekonomske moći, uz neprekidni rad na očuvanju i unapređenju životne sredine, koji se odvija kroz demokratske procese u kojima aktivno učešće pripada upravo građanima, osnovne su odrednice odgovorne politike životne sredine. Pronalaženje delotvornog mehanizma koji će pružiti odgovarajući okvir za uspostavljanje ovakve politike, pitanje je koje se raspravlja više decenija. Veoma dinamična međunarodna saradnja na planu životne sredine, koja se tokom više decenija odvijala preko brojnih međunarodnih skupova, iznedrila je niz dokumenata koji sa različitih polazišta pristupaju pitanjima zaštite životne sredine.

Međunarodnopravni dokument koji je otišao najdalje u pravcu demokratizacije politike životne sredine i razvoja institucija civilnog društva i kojim je, istovremeno, učinjen najznačajniji korak u povezivanju oblasti zaštite životne sredine i oblasti zaštite ljudskih prava je Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima životne sredine, koja se naziva i Arhuska konvencija, usvojena 1998. godine⁴. Potpisivanjem Konvencije države su se obavezale na implementaciju najviših demokratskih standarda i principa u procedurama rešavanja problema životne sredine⁵. Neka od najvažnijih pitanja demokratizacije kao što je pitanje kako omogućiti da javnost što više i na što bolji način učestvuje u donošenju odluka, zatim kako izgraditi pravila i procedure o učešću javnosti i stvoriti uslove da ta pravila i procedure što efikasnije funkcionišu u praksi, odgovor nalaze upravo u Arhuskoj konvenciji. Svrha Konvencije je da ova pitanja postavi na odgovarajuće osnove u domenu životne sredine i obezbedi uslove za primenu savremenih standarda u ovoj oblasti. U tom procesu posebna uloga pripada aparatu javne uprave, odnosno svima koji vrše funkcije u ime javne uprave⁶.

3 Prema: S. Đorđević, M. Katić, *Vodič kroz praktičnu primenu Arhuske konvencije i Mali ekološki rečnik*, Beograd, april 2004, str. 52–53.

4 Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention) dostupna na adresi: <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>.

5 M. Kostić, *Arhuska konvencija i zaštita životne sredine u Evropskoj uniji*, Pravni život i međunarodne integracije – Pravni život časopis za pravnu teoriju i praksu, tom I, br. 9/2008, Beograd.

6 D. Todić, M. Durać, *Demokratizacija politike životne sredine*, Priručnik za primenu Arhuske konvencije za predstavnike javne vlasti, Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Beograd, 2003, str. 13.

2. OSVRT NA DOKUMENTE I PROCESSE KOJI SU DOPRINELI NASTAJANJU ARHUSKE KONVENCIJE

Zahtevi za sveobuhvatnom i efikasnom zaštitom životne sredine podstakli su brojne aktivnosti na međunarodnom planu, počev od sedamdesetih godina XX veka. Održavanjem Međunarodne konferencije o čovekovoј sredini u Stokholmu 1972. godine, simbolično je označen početak „ekološkog doba“⁷ i uspostavljen međunarodni normativni okvir za regulisanje zaštite životne sredine. Zaštita životne sredine postaje globalno pitanje koje se povezuje sa zaštitom ljudskih prava, a pravo na zdravu, odnosno adekvatnu životnu sredinu dobija status osnovnog ljudskog prava i svrstava se u jedno od ljudskih prava treće generacije⁸.

Pre usvajanja Arhuske konvencije nastali su mnogi dokumenti iz oblasti životne sredine koji u određenoj meri tretiraju i pitanja koja su predmet regulisanja ove konvencije. Na univerzalnom planu, odredbe o informisanju o pitanjima životne sredine susrećemo već u načelima 19. i 20. Stokholmske deklaracije o čovekovoј sredini iz 1972. godine⁹, a pravo na ekološku informaciju, kao izričito pravo građana normirano je Deklaracijom iz Rija¹⁰ usvojenom 1992. godine. Okvirna konvencija UN o promeni klime, koja je usvojena u Njujorku 1992. godine, sadrži norme kojima je određeno da države moraju garantovati pristup javnosti informacijama vezanim za klimatske promene i omogućiti učešće javnosti u rešavanju problema promene klime,¹¹ dok je Konvencijom o biološkoј raznovrsnosti¹² predviđeno da države dozvoljavaju učešće javnosti u postupcima procene uticaja na životnu sredinu projekata koji mogu imati negativne efekte na biološku raznovrsnost.

Konvencijom o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu,¹³ usvojenom u finskom gradu Espoou 1991. godine, utvrđena je

-
- 7 M. Ninković, *Zaštita životne sredine*, Lex forum, Beograd, maj–avgust 2005, str. 21.
- 8 V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje prava na adekvatnu životnu sredinu*, Međunarodni problemi, vol. 55, br. 1/2003, str. 89, Beograd.
- 9 Tekst Stokholmske deklaracije dostupan na adresi: en.wikipedia.org/.../Declaration_of_the_United_nations_Conference_on_the_Human_Environment.
- 10 Konferencija Ujedinjenih nacija o zaštiti životne sredine i razvoju (UNCED) održana je u junu 1992. godine u brazilskom gradu Rio de Žaneiru. Na toj konferenciji usvojeno je nekoliko važnih dokumenata, među kojima su Deklaracija o životnoj sredini i razvoju, poznata kao Deklaracija iz Rija, Konvencija o promeni klime, Konvencija o biološkoј raznovrsnosti, kao i Akcioni plan održivog razvoja za XXI vek, nazvan Agenda 21. Dostupno na adresi: www.ekoforum.org/htm/odrzivi_razvoj.htm.
- 11 D. Todić, M. Durać, *op. cit.*, str. 125.
- 12 Konvencija je usvojena 1992. godine u brazilskom gradu Rio de Janeiro, izvor: D. Todić, M. Durać, *op. cit.*, str. 124.
- 13 D. Todić, M. Durać, *op. cit.*, str. 120. Neki izrazi koji se koriste u Arhuskoј konvenciji, ali ih Konvencija bliže ne definiše, preuzeti su iz Konvencije iz Espooa gde su preciznije određeni, kao npr. „predložena aktivnost“, „značajan uticaj na životnu sredinu“

obaveza potpisnica da preduzimaju niz obaveznih postupaka prilikom preduzimanja aktivnosti koje mogu imati prekogranični uticaj, a u pogledu određenih aktivnosti¹⁴ za koje je verovatno da će prouzrokovati znatan prekogranični uticaj, obavezno je sprovođenje postupka za procenu uticaja na životnu sredinu u kojima će biti obezbeđeno učešće javnosti.

Osim navedenih, i drugi međunarodni instrumenti, i univerzalni i regionalni, sadrže odredbe koje se odnose na informisanje o stanju životne sredine, na učešće građana u ekološkim procedurama i pravo građana da žive u odgovarajućoj životnoj sredini.¹⁵ Iako ovi međunarodnopravni dokumenti imaju izuzetan značaj za razvoj i unapređenje zaštite životne sredine i predstavljaju prethodnicu i podlogu na kojoj je nastala Arhuska konvencija, informisanje javnosti o životnoj sredini i učešće građana u ekološkim postupcima svode, uglavnom, na konkretne ekološke situacije, u zavisnosti od toga koji problem životne sredine regulišu. Usled toga, obim prava koja uspostavljaju daleko je uži nego što ih je postavila Arhuska konvencija.

S obzirom na to da životna sredina do kasnih šezdesetih godina XX veka nije predstavljala značajnu temu, nije ni pominjana u kontekstu osnovnih ljudskih prava, niti je pravo čoveka na odgovarajuću životnu sredinu izričito normirano Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,¹⁶ usvojenom 1950. godine. Iako ne sadrži eksplicitne odredbe o ljudskom pravu da živi u zdravoj životnoj sredini, ipak neke odredbe ove konvencije daju potporu za priznavanje prava na zdravu životnu sredinu kao ljudskog prava. To se prvenstveno odnosi na odredbe čl. 2. i 3, zatim čl. 5. i 8. Konvencije, kao i na odredbe člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju i člana 10. Konvencije. Evropski sud za ljudska prava je, uzimajući u obzir navedene odredbe, procesuirao mnoge slučajeve u vezi sa problemima životne sredine i stvorio značajnu praksu¹⁷ na osnovu koje se može zaključiti da je, na posre-

i sl. Povezanost ove dve konvencije vidljiva je i ako se uporedi spisak aktivnosti iz Aneksa I Arhuske konvencije sa spisakom aktivnosti iz Konvencije iz Espooa.

14 Lista u Apendiksu I sadrži 17 grupa različitih aktivnosti.

15 Između ostalih: Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore, Vašington, 1973; Konvencija o očuvanju evropske divljači i prirodnih staništa, Bern, 1979; Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih udesa, Helsinki 1992; Konvencija o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotokova i međunarodnih jezera, Helsinki 1992; Konvencija o građanskoj odgovornosti za štete nastale usled aktivnosti koje su opasne po životnu sredinu, Lugano 1993; Konvencija o saradnji na zaštiti i održivom korišćenju reke Dunav, Sofija 1994; prema: D. Todić, M. Durać, *op. cit.*, str. 117–129.

16 Tekst Konvencije dostupan na adresi: www.coe.org.rs/def/tdoc_sr/council_of.../coe_institutions/?conid...

17 Npr.: *Fredin v. Sweden*, No. 12033/86, *Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*, No. 12742/87, *Guerra and Others v. Italy*, No. 14967/89, *Lopez Ostra v. Spain*, No. 16798/90, No. 22110/93, *Hatton and Others v. the United Kingdom*, No. 36022/97, No. 46117/99, *Önerýildýz v. Turkey*, No. 48939/99, *Fadeyeva v. Russia*, No. 55723/00,

dan način, u korpus garantovanih ljudskih prava uvrstio i pravo čoveka da živi u odgovarajućoj životnoj sredini.

Velike zasluge u razvijanju međunarodnog pravnog regulisanja pitanja životne sredine na planu informisanja, učešća građana u kreiranju ekološke politike i pristupa ekološkoj pravdi pripadaju Ekonomskoj komisiji UN za Evropu¹⁸ pod čijim je okriljem oformljen proces „Životna sredina za Evropu“. Ovaj proces je započet 1991. godine, a najznačajnije aktivnosti procesa ispoljavaju se kroz održavanje ministarskih konferencija na kojima se utvrđuje plan delovanja u oblasti životne sredine u skladu sa svetskom ekološkom politikom i najvažnijim međunarodnim dokumentima iz ove oblasti. U poslednjoj deceniji proteklog veka održane su četiri ministarske konferencije. Prva ministarska konferencija održana je 1991. godine u Dobrišu, u bivšoj Čehoslovačkoj, druga u švajcarskom gradu Lucernu, 1993. godine. Treća konferencija održana je u Sofiji, glavnom gradu Bugarske, 1995. godine, na kojoj su usvojene Smernice za pristup informacijama o životnoj sredini i učešću javnosti u donošenju odluka o pitanjima koja se tiču životne sredine. Poštujući obaveze dogovorene u Sofiji, pod pokroviteljstvom Evropske komisije UN za Evropu započeti su pregovori koji su imali za cilj da smernice usvojene na Trećoj konferenciji preoblikuju u novi instrument sa međunarodnom pravnom snagom. Pregovori o nacrtu Konvencije trajali su dve godine, a u diskusijama su, osim zvaničnih predstavnika država, aktivno učestvovali i predstavnici raznih nevladinih organizacija. Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u oblastima koje se tiču životne sredine usvojena je na Četvrtoj ministarskoj konferenciji „Životna sredina za Evropu“, održanoj u danskom gradu Arhusu, po kome se naziva i Arhuska konvencija. Arhuska konvencija je otvorena za potpisivanje 25. juna 1998. godine, a stupila je na snagu 30. oktobra 2001. godine. Konvenciju je dosad potpisalo oko 50 država, a među potpisnicama su Evropska unija i Srbija.

Usvajanjem Konvencije uspostavljeni su razni mehanizmi i preduzete aktivnosti kako bi se unapredilo njeno sprovođenje. Takvi mehanizmi i aktivnosti razvijeni su kako bi osigurali da Konvencija ostane trajni instrument koji se poštuje i stalno razvija. Jedan od takvih mehanizama je i Protokol o registru ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci,¹⁹ usvojen na Petoj mi-

Steel and Morris v. United Kingdom, No. 68416/01. i dr. Dostupno na adresi: www.echr.coe.int/hudoc.

18 Ekonomska komisija za Evropu (engl. *United Nations Economic Commission for Europe – ECE* ili *UNECE*) jedna je od pet regionalnih komisija Ekonomskog i socijalnog saveta Ujedinjenih nacija koja je osnovana 1947. godine i ima 56 članica, među kojima je i naša zemlja. Pored zemalja članica UN, u aktivnostima Komisije učestvuje i preko 70 internacionalnih profesionalnih, kao i nevladinih organizacija, izvor: sr.wikipedia.org.

19 *Protocol on pollutant release and transfer registers*, dostupno na adresi: www.unece.org/env/pp/prtr.htm.

nistarskoj konferenciji „Životna sredina za Evropu“, održanoj u ukrajinskom gradu Kijevu, maja 2003. godine. To je međunarodni ugovor koji formalno predstavlja protokol uz Arhusku konvenciju, ali ima i niz obeležja nezavisnog ugovora i mogu mu pristupiti i strane koje nisu strane potpisnice Konvencije. Primarni cilj Protokola je unapređenje pristupa javnosti informacijama uspostavljanjem jedinstvenih, celovitih nacionalnih registara ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci. Sve strane potpisnice Protokola dužne su da uspostave registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija i učine ga dostupnim javnosti putem interneta.²⁰

2.1. EVROPSKA UNIJA I ARHUSKA KONVENCIJA

Evropska unija ima veoma razvijenu politiku zaštite životne sredine sa pravnom regulativom koja je usmerena na poboljšanje kvaliteta životne sredine i kvaliteta zdravlja i života ljudi, pa je razumljivo da su Evropska unija i njene članice imale značajnu ulogu u procesu nastajanja Arhuske konvencije. Mnoge odredbe Arhuske konvencije podlogu su našle u pravnim rešenjima i praksi koju Evropska unija ima u oblasti zaštite životne sredine i zaštite ljudskih prava. Pravni akt koji afirmiše slobodan pristup informacijama o životnoj sredini i primenjuje se na nivou EU od 1990. godine – Direktiva²¹ 90/313/EEC koja je doneta u junu 1990. godine²² poslužila je kao uzor i direktna inspiracija tvorcima Arhuske konvencije²³. Ovaj akt regionalnog karaktera tretira pravo na ekološku informaciju kao ljudsko pravo, a ekološku informaciju opisuje kao informaciju koja se odnosi na životnu sredinu u pisanoj, vizuelnoj, audio ili formi baza podataka. Potreba da se omogući pristup informacijama kojima raspolažu institucije EU pravno je uobličena prilikom usvajanja Mاستrihtskog ugovora 1991. godine donošenjem deklaracije o potrebi unapređenja pristupa javnosti informacijama kojima raspolažu institucije EU, a Odlukom Saveta EU 93/731 iz decembra 1993. godine²⁴

20 J. Wates, *Uvod u Aarhušku konvenciju* u: *Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana*, Zbornik radova, Pula, 2011, str. 13–14.

21 Najveći broj propisa u oblasti životne sredine usvojen je u formi direktiva. Detaljnije o direktivama u: A. Čavoški, *Osnovi ekološkog prava Evropske unije*, Beograd, 2007, str. 26–27.

22 *Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment*, Official Journal of the European Communities, 1990, Vol. 33, L 158, str. 56–58. Dostupno na adresi: www.eur-lex.europa.eu › ... › *EUR-Lex Home*.

23 V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje informisanja o životnoj sredini u Evropi*, u: *Zbornik radova sa konferencije Životna sredina ka Evropi*, Beograd, 2005, str. 66.

24 *Council Decision of 20 December 1993 on public access to Council documents*, Official Journal of the European Communities, 1993, Vol. 36, L 340, str. 43–44. Dostupno na adresi: www.eur-lex.europa.eu › ... › *EUR-Lex Home*.

uređen je javni pristup dokumentima Saveta, što znači i pristup dokumentima koji se odnose na životnu sredinu.²⁵

Arhusku konvenciju su ratifikovale sve članice Evropske unije, kao i sama Evropska unija, i potom su pristupile usaglašavanju svojih pravnih akata sa Arhuskom konvencijom. Evropska unija je u postupku prilagođavanja svojih propisa Konvenciji donela više direktiva, koje omogućavaju ostvarenje ideja i zahteva koje nalaže Konvencija. Jedan od propisa EU koji dalje razrađuju Konvenciju je i Direktiva 2003/4/EC²⁶ koja je zamenila raniju direktivu o slobodi pristupa informacijama o životnoj sredini 90/313/EEC. Ova direktiva svim licima garantuje aktivno pravo na pristup informacijama o životnoj sredini i u slučaju povrede tog prava obezbeđuje pravo na sudsku zaštitu. S druge strane, ovaj akt unapređuje i pasivni oblik prava na ekološku informaciju obavezujući države da dostavljaju izveštaje o stanju životne sredine, objavljuju podatke o procenama uticaja na životnu sredinu i genetski modifikovanim organizmima, planove, projekte i pravne propise bez obzira da li građani to izričito zahtevaju²⁷.

Evropska unija od zemalja u tranziciji, koje pretenduju da postanu njeni članovi, zahteva da svoja zakonodavstva u što većoj meri usaglase sa zakonodavstvom EU i to naročito u oblasti zaštite osnovnih ljudskih prava i zaštite životne sredine, oblastima koje je prvi put povezala i stavila u zajednički kontekst upravo Arhuska konvencija. Harmonizacija propisa u domenu životne sredine i ljudskih prava sa propisima EU postavljena je kao jedan od najvažnijih uslova koje države moraju ispuniti da bi postale kandidati za članstvo u Evropskoj uniji.

Politika zaštite ljudskih prava u Evropskoj uniji, oslonjena u najvećoj meri na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, dodatno je unapređena Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije,²⁸ koja je postala deo primarnog

25 V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje informisanja o životnoj sredini u Evropi*, u: Zbornik radova sa konferencije Životna sredina ka Evropi, Beograd, 2005, str. 67.

26 *Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC*, Official Journal of the European Union, 2003, Vol. 46, L 41, str. 26–32. Dostupno na adresi: www.eur-lex.europa.eu › ... › EUR-Lex Home.

27 M. Kostić, *Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini*, Strani pravni život, br. 3/2007, str. 58, Beograd.

28 *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Official Journal of the European Union, 2007, Vol. 50, C 303, str. 1–16. Dostupno na adresi: www.eur-lex.europa.eu › ... › EUR-Lex Home. Povelja je promovisana na Samitu EU u Nici 2000. godine, ali kao neobavezujuća politička deklaracija. Potpisana je na plenarnoj sednici Evropskog parlamenta 12. 12. 2007. godine, a pravno obavezujuća u Evropskoj uniji postala je stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora 1. 12. 2009. godine. Povelja, osim uvodnog dela, ima 54 člana koji su raspoređeni u sedam poglavlja – Dostojanstvo, Slobode, Jednakost, Solidarnost, Građanska prava, Pravda, Opšte odredbe.

zakonodavstva, odnosno formalni izvor prava Evropske unije. Ovaj pravni instrument, kojim je obuhvaćen čitav niz građanskih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava sa ciljem da se ojača zaštita osnovnih prava u svetlu društvenih promena, društvenog napretka, naučnog i tehnološkog razvoja, sadrži i odredbe o zaštiti životne sredine. U članu 37. Povelje utvrđeno je da Unija mora voditi politiku kojom se obezbeđuje visok nivo zaštite životne sredine i poboljšanje njenog kvaliteta, u skladu sa principima održivog razvoja. Na ovaj način, zaštita i poboljšanje životne sredine, zasnovani na principima održivog razvoja, svrstani su u red temeljnih vrednosti koje promovise Evropska unija. Stavljanjem u isti pravni okvir zaštitu životne sredine i zaštitu ljudskih prava, Povelja o osnovnim pravima Evropske unije predstavlja još jedan mehanizam koji, pored Arhuske konvencije, naglašava vezu između ovih važnih oblasti.

3. ARHUSKA KONVENCIJA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Arhuska konvencija je međunarodni sporazum kojim se na regionalnom evropskom planu uvodi koncept prava na adekvatnu životnu sredinu i detaljno uređuju najvažniji elementi tog prava, tzv. tri stuba – pravo na ekološku informaciju, pravo na učestvovanje javnosti u oblasti zaštite životne sredine i pravo na pristup pravosuđu.²⁹ Pristupanjem Konvenciji države potpisnice su se obavezale da obezbede slobodan pristup informacijama značajnim za životnu sredinu, da omoguće predstavnicima javnosti da učestvuju u donošenju odluka koje se tiču ove oblasti i da pruže odgovarajuću pravnu zaštitu u slučaju nepoštovanja ovih prava.

Arhuska konvencija je prvi međunarodni instrument koji izričito uspostavlja vezu između zaštite životne sredine i ostvarenja ljudskih prava i koji pravo svakog čoveka da živi u životnoj sredini koja odgovara njegovom zdravlju i blagostanju postavlja u korpus osnovnih ljudskih prava. Konvencija utvrđuje međusobna prava i obaveze na relaciji država – njeni građani, za razliku od drugih međunarodnih ugovora koji regulišu prava i obaveze između država potpisnica ugovora³⁰. Formulisanjem jasnih obaveza država članica prema njenim građanima, tj. prema javnosti, Konvencija ulazi u unutrašnji pravni poredak država i na taj način doprinosi većem stepenu odgovornosti javnih vlasti i transparentnosti u donošenju odluka, čime pospešuje razvoj demokratskih procesa u društvu.

Konvencija određuje standarde koje je potrebno zadovoljiti, ali ne sprečava nijednu članicu da usvoji mere koje ih nadilaze u pogledu obezbeđivanja šireg obima prava na pristup informacijama, prava na sudelovanje javnosti

29 V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje prava na adekvatnu životnu sredinu*, Međunarodni problemi, vol. 55, br. 1/2003, str. 102, Beograd.

30 M. Kostić, *Aarhuska konvencija i zaštita životne sredine u Evropskoj uniji*, Pravni život i međunarodne integracije – Pravni život časopis za pravnu teoriju i praksu, tom I, br. 9/2008, str. 7, Beograd.

u odlučivanju i prava na pristup pravosuđu. Konvencija zabranjuje diskriminaciju po osnovu državljanstva, nacionalnosti ili boravišta lica koja žele da ostvare svoja prava predviđena Konvencijom, a države potpisnice obavezuje da osiguraju da lica koja ostvaruju svoja prava u skladu sa Konvencijom ne budu zbog toga kažnjena, gonjena ili uznemiravana.

Ipak, potrebno je napomenuti da se u vezi sa Konvencijom stavljaju i zahtevi koje se mogu ubrojiti: nespремnost vlada da prihvate konkretnu obavezu o uspostavljanju registra o ispuštanju i prenosu zagađujućih supstanci, neprihvatanje jasne obaveze o objavljivanju određenih ekoloških informacija na internetu, nedovoljno regulisanje raznih aspekata veze između zaštite životne sredine i zdravlja ljudi, nedovoljno učešće javnosti u kreiranju ekološke politike i u donošenju konkretnih odluka i posebno suviše mnogo predviđenih ograničenja slobode informisanja o životnoj sredini, koja nadležnim vlastima pružaju veliku mogućnost iznalaženja izgovora za uskraćivanje informacija.³¹

Bez obzira na kritike koje se odnose na pojedina nomativna rešenja Konvencije, to svakako ne može umanjiti ukupan doprinos Konvencije demokratizaciji politike životne sredine, zaštiti ljudskih prava u celini, a posebno učvršćivanju veze između zaštite životne sredine i zaštite ljudskih prava. S obzirom na broj država koje su potpisale Konvenciju, može se zaključiti da su standardi utvrđeni Konvencijom postali deo pozitivnog prava većeg broja država evropskog regiona, a uticaj Konvencije proširio se i izvan evropskog prostora.

3.1. POGLED NA SADRŽAJ KONVENCIJE

Konvencija je sastavljena od preambule, dvadeset dva člana i dva Aneksa. Odredbe Konvencije mogu se podeliti na nekoliko grupa. Prvu grupu sačinjavaju odredbe preambule, drugu grupu (prva tri člana) čine odredbe opšteg karaktera koje se odnose na cilj Konvencije, definicije osnovnih pojmova i opšte odredbe. Treća grupa odredaba (članovi 4–9), kojima se uređuju tzv. „tri stuba“ Konvencije, predstavlja samu srž Konvencije, a četvrta grupa (članovi 10–22) sastoji se od odredaba tehničkog karaktera i završnih odredaba. Aneks I predstavlja spisak aktivnosti na koje se odnosi član 6, stav 1(a), a Aneks II sadrži odredbe o arbitraži.

Preambula Arhuske konvencije sadrži 24 stava kojima se utvrđuju osnovna polazišta i namere strana ugovornica i definiše širi okvir u kojem treba tumačiti Konvenciju.³²

31 M. Toth Nagy, *Convention Opens Door to Public*, The Bulletin, Vol. 8, No. I, Szentendre, 1998, pp. 12–13, prema: M. Kadić, M. Kostić, V. Orlović, N. Tomić, D. Vasiljević, V. Vukasović, Priručnik za učešće javnosti u odlučivanju o životnoj sredini, Beograd, 2000, str. 15–16.

32 D. Todić, V. Vukasović, „Opšte i završne odredbe Arhuske konvencije“ u: M. Milojević, D. Todić, V. Vukasović et. al., *Pravo na adekvatnu životnu sredinu*, Beograd, 2001, str. 24.

Kao osnovna polazišta navode se: 1. princip Stokholmske deklaracije o čovekovoj sredini,³³ 10. princip Deklaracije o životnoj sredini i razvoju iz Rija,³⁴ Svetska povelja o prirodi iz 1982. godine i Evropska povelja o životnoj sredini i razvoju iz 1989. godine i definiše potreba za zaštitom, očuvanjem i unapređenjem stanja životne sredine i osiguranjem održivog i ekološki zdravog razvoja. Spoznajući da je adekvatna zaštita životne sredine od osnovne važnosti za ljudsku dobrobit i uživanje osnovnih ljudskih prava i da svako lice ima pravo da živi u životnoj sredini koja je adekvatna za njegovo zdravlje i dobrobit, naglašava se dužnost svakoga da štiti i unapređuje životnu sredinu u korist sadašnjih i budućih generacija. Radi ostvarenja ovoga prava, građani moraju imati pristup informacijama, pravo da učestvuju u odlučivanju i pristup pravdi u stvarima koja se tiču životne sredine. Bolji pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka pozitivno utiče na jačanje javne svesti o potrebi zaštite životne sredine i doprinosi boljem kvalitetu odluka o pitanjima životne sredine.³⁵

U Konvenciji, slede bliže definicije osnovnih pojmova koji su relevantni za razumevanje same Konvencije i ostvarivanje standarda koji su postavljeni.

Pojam „informacija koja se tiče životne sredine“ obuhvata bilo koju informaciju u pisanoj, vizuelnoj, zvučnoj ili elektronskoj formi. Ovako postavljen pojam ekološke informacije obuhvata vrlo veliki spektar mogućih informacija i od presudnog je značaja za tumačenje ukupnih domaćaja Konvencije, a naročito za članove 4. i 5, kao i za tumačenje pojma „životna sredina“ koji nije posebno definisan Konvencijom.³⁶ Pod ekološkom informacijom podra-

33 Prvi princip Stokholmske deklaracije o čovekovoj sredini iz 1972. godine naglašava da čovek ima fundamentalno pravo na slobodu, jednakost i odgovarajuće uslove za život u okruženju takvog kvaliteta koje omogućuje dostojanstven život i blagostanje i ima jedinstvenu odgovornost za zaštitu i unapređenje životne sredine za sadašnje i buduće generacije. Tekst Stokholmske deklaracije dostupan na adresi: en.wikipedia.org/.../Declaration_of_the_United_nations_Conference_on_the_Human_Environment.

34 Deseti princip Deklaracije o životnoj sredini i razvoju iz Rija definiše da se problemi životne sredine najbolje rešavaju uz učešće svih zainteresovanih građana, na odgovarajućem nivou. Na nacionalnom nivou, svaki pojedinac mora imati odgovarajući pristup informacijama o životnoj sredini, koje su u posedu javnih organa, uključujući informacije o opasnim materijama i aktivnostima u njihovoj zajednici i mogućnost da učestvuje u postupku donošenja odluka. Države će podržavati i podsticati svest i učešće javnosti obezbeđivanjem široke dostupnosti informacijama. Delotvoran pristup sudskim i administrativnim postupcima, uključujući obeštećenje i sanaciju, biće obezbeđen. Tekst Deklaracije iz Rija dostupan na adresi: en.wikipedia.org/.../Rio_Declaration_on_Environment_and_Development.

35 S. Lilić, *Arhuska konvencija i pristup ekološkoj pravdi u Evropskoj uniji i Srbiji*, u: Liber Amicorum Dobrosav Mitrović, Beograd, 2007, str. 402.

36 D. Todić, V. Vukasović, *Opšte i završne odredbe Arhuske Konvencije* u: M. Milojević, D. Todić, V. Vukasović et. al., *Pravo na adekvatnu životnu sredinu*, Beograd, 2001, str. 26.

zumevamo sve informacije koje se odnose na stanje elemenata životne sredine poput atmosfere, vazduha, vode, zemljišta, prirodnih nalazišta, pejzaža, biodiverziteta i njegovih komponenti, uključujući genetski modifikovane organizme i interakciju ovih elemenata. Ekološka informacija obuhvata i informacije o činiocima kao što su supstance, energija, buka, radijacija, aktivnosti i mere, uključujući i administrativne mere, sporazume o zaštiti životne sredine, politiku, zakone, planove i programe koji mogu da utiču na elemente životne sredine, ekonomske analize isplativosti i druge analize koje su od uticaja na odlučivanje u pitanjima životne sredine. Zatim, pod ovaj pojam spadaju i informacije o bezbednosti i zdravlju ljudi, uslovima života, kulturnim lokalitetima i građevinskim objektima, i to u meri u kojoj na njih može uticati stanje elemenata životne sredine ili aktivnosti koje se preduzimaju u vezi sa životnom sredinom.

S obzirom na to da je za primenu ovog ugovora najvažnije ponašanje organa vlasti, njime je određeno i šta znači pojam „javna vlast“, obuhvatajući pritom najširi dijapazon upravnih i izvršnih aktivnosti, čak i aktivnosti koje su povezane sa zakonodavnim postupcima. Pod pojmom „javna vlast“ zastupljene su četiri kategorije, i to: 1) upravna vlast na svim nivoima odlučivanja – lokalnom, regionalnom, državnom – pri čemu se ne misli samo na vladu u užem smislu nego na sve institucije, sva tela ili razne druge oblike organizovanja koji vrše javna ovlašćenja i koje je osnovala vlada, 2) fizička i pravna lica koja vrše javne funkcije ili na koja su preneti javna ovlašćenja, uključujući i posebne dužnosti, aktivnosti ili usluge koje se tiču životne sredine. U ovo se ubrajaju sva javna preduzeća i druge institucije sa javnim ovlašćenjima bez obzira da li je njihova delatnost u vezi sa životnom sredinom, 3) fizička i pravna lica koja imaju javna ovlašćenja ili pružaju javne usluge u oblasti životne sredine i pod kontrolom su vladinog sektora, 4) institucije bilo koje regionalne organizacije za ekonomsku integraciju koja je strana ugovornica Konvencije. Ovo se odnosi, pre svega, na institucije Evropske unije, koja je potpisnica Konvencije. Dajući ovakvu definiciju, Konvencija nastoji da obuhvati, uglavnom, ceo upravni i izvršni aparat, uključujući i svako lice koje ima javne odgovornosti i funkcije ili pruža javne usluge u vezi sa životnom sredinom. Definicijom je naglašeno da se pojam „javna vlast“ ne odnosi na organe i institucije koje vrše zakonodavna i sudska ovlašćenja, što je razumljivo jer je u zakonodavnom postupku učešće javnosti obezbeđeno preko demokratski izabраних predstavnika građana, a u sudskom postupku mora biti obezbeđena puna primena zakona, bez obzira na uticaj javnog mnjenja.

Pored organa javne vlasti, odnosno nosilaca upravnih javnih funkcija, koji raspolažu najširim obimom ekoloških informacija, i nosioci privrednih aktivnosti imaju izuzetno veliki uticaj na životnu sredinu i poseduju značajan kompleks informacija koje se tiču životne sredine. U pogledu tih subjekata Konvencija ne daje definiciju, niti ih bliže određuje, ali definiše odnos strana ugovornica prema tim subjektima. Stranama ugovornicama se nalaže da

nosiocima aktivnosti, koji imaju značajan uticaj na životnu sredinu, podstiču da redovno informišu javnost o uticaju svojih aktivnosti i proizvoda na životnu sredinu, i to, ukoliko je moguće, putem odgovarajućeg označavanja proizvoda i putem programa „eko-kontrole“. Strane ugovornice su obavezne i da razvijaju mehanizme koji će omogućiti da javnosti bude dostupno dovoljno informacija o proizvodima, kako bi mogli napraviti izbor koji odgovara zahtevima životne sredine.

Konvencijom utvrđen pojam „javnost“ znači: jedno ili više fizičkih lica ili pravnih lica i, u skladu sa zakonodavstvom i praksom strane ugovornice, njihova udruženja, organizacije ili grupe. Javnost daje legitimnost nekom predlogu, obezbeđuje javan i odgovoran proces odlučivanja, daje mogućnost uticaja na postupak donošenja odluka, stvara uslove za donošenje odluka konsenzusom svih učesnika odlučivanja i omogućava bolju primenu tako donetih odluka.

Pojam „zainteresovana javnost“ obuhvata jedan deo „javnosti“, i to deo koji je ugrožen ili je verovatno da će biti ugrožen ili ima interes u donošenju odluka u vezi sa životnom sredinom. U vezi sa ovim pojmom valja napomenuti da je Konvencijom utvrđen poseban položaj nevladinih organizacija koje se bave zaštitom životne sredine i ispunjavaju uslove prema nacionalnom zakonodavstvu. Pred organima vlasti ove organizacije ne moraju dokazivati svojstvo zainteresovanog lica, jer će se smatrati da su one uvek „zainteresovana javnost“.

Nevladine organizacije predstavljaju značajan činilac u razvoju demokratije i ostvarivanju ljudskih prava. Kao društvene grupe koje angažuju veliki broj pojedinaca, nevladine organizacije pomažu da se bolje artikuliraju interesi građana, da se građani intenzivnije uključuju u društvena događanja i izjašnjavaju o bitnim pitanjima. Nevladine organizacije deluju nezavisno od javne vlasti i zastupaju pozicije različite od pozicija vlasti, a svojim radom upravo doprinose jačanju odgovornosti i otvorenosti državnog sektora. S druge strane, kroz rad nevladinih organizacija veći broj ljudi može jasnije iskazati svoje potrebe u određenim oblastima i oblikovati svoje stavove u odnosu na mnoga životna pitanja. Nevladine organizacije su važan kanal putem kojeg se građani uključuju u procese odlučivanja i uzimaju učešće u javnim poslovima.

Arhuska konvencija ne daje posebnu definiciju nevladinih organizacija, ali određuje, donekle, privilegovan položaj nevladinih organizacijama koje se bave zaštitom životne sredine, ako pritom ispunjavaju i uslove prema nacionalnim propisima.³⁷ Ove ekološke organizacije pred organima vlasti ne

37 Položaj koji nevladinih organizacijama daje Arhuska konvencija, obrazložila je Eleanor Sharpston u slučaju *Djurgården* (C-263/08, *Djurgården-Lilla Värtans Miljöskydds-förening* protiv *Stockholmskommun* genom *dess marknämnd*, dostupno na adresi: <http://www.curia.europa.eu>) na sledeći način: „[...] važno je naglasiti da su Aarhuška konvencija i Direktiva [...] odbile uvesti *actio popularis* za pitanja životne sredine. Iako države članice mogu odlučiti da u svojim domaćim pravnim porecima omoguće takav postupak i međunarodno pravo i pravo Zajednice u ovom slučaju su

moraju dokazivati svojstvo zainteresovanog lica, jer će se uvek smatrati da one imaju status „zainteresovane javnosti“. Time im je data mogućnost da se aktivno uključuju u sve postupke koje Konvencija predviđa i to kroz sva tri stuba Konvencije – dostupnost informacija, učešće javnosti u odlučivanju i dostupnost pravosuđa. Njima je obezbeđeno pravo da dobiju informacije, i to u što kraćem roku, bez posebnog navođenja razloga zašto traže informacije, pravo da im se učini dostupnom sva relevantna dokumentacija, pravo da, u slučaju odbijanja zahteva, dobiju objašnjenje zašto je zahtev odbijen, pravo da učestvuju u odlučivanju o svim ekološkim pitanjima. Ekološke nevladine organizacije, pored toga, imaju pravo da se izjašnjavaju, odnosno da osporavaju svaku odluku ili akt vlasti koji se odnosi na učešće javnosti i druga pitanja od značaja za životnu sredinu koja reguliše Konvencija, kao i pravo da traže sudsku zaštitu ako dođe do povrede navedenih prava. Interes nevladinih organizacija koje se bave unapređenjem životne sredine podrazumeva se da postoji uvek kada se radi o nekom razvojnom planu ili bilo kojem drugom projektu koji može imati ekološke implikacije, s obzirom na to da se opravdano očekuje da će u takvim situacijama doći do ugrožavanja ekoloških prava. Iz tog razloga nevladine organizacije uvek imaju mogućnost pokretanja procedura koje se odnose na ekološku problematiku, bilo da je u pitanju učešće u donošenju odluka o životnoj sredini, kreiranje politike životne sredine, usvajanje dugoročnih strategija očuvanja i poboljšanja životne sredine i dr. Sa ovog aspekta posmatrano, može se zaključiti da Konvencija teži da nevladinim organizacijama obezbedi poziciju partnera javnoj upravi u pitanjima od značaja za životnu sredinu i da im dodeli ulogu svojevrsnog „nadzornog faktora“ u procesima koji mogu imati uticaja na stanje životne sredine ili izazivati posledice u vezi sa životnom sredinom.

Završne odredbe, odnosno članovi 10. do 22. regulišu pitanja koja se tiču samog funkcionisanja Konvencije, odnosno pitanja upravljanja i primene Konvencije. Utvrđeno je da je sastanak (konferencija) strana ugovornica najviše telo sa najširim ovlašćenjima i održava se redovno svake druge godine. Završne odredbe sadrže i pravila o pravu glasa, rešavanju sporova, ratifikaciji i pristupanju Konvenciji, povlačenju iz Konvencije, stupanju na snagu Konvencije i dr.

Konvencijom je definisano da su Aneks I i Aneks II sastavni deo Konvencije i da ih treba tako tumačiti, što znači da imaju istu pravnu snagu kao i

odlučili da to ne učine. [...] Međutim, [...], upravo zbog činjenice da je ta mogućnost odbijena, autori Aarhuške konvencije odlučili su ojačati ulogu nevladinih organizacija koje unapređuju zaštitu životne sredine. Ta formula usvojena je u pokušaju da se nađe sredina između maksimalističkog pristupa koji predstavlja *actio popularis* i minimalističke ideje prava na pojedinačno delovanje dostupnog samo strankama koje imaju direktan interes. Pružanje posebnog statusa nevladinim organizacijama pomiruje ta dva stajališta [...]“; prema: J. M. Passer, *Evrupska perspektiva na pristup pravosuđu u pitanjima zaštite okoliša i uloga sudova u okolišnom pravu*, u: Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana, Zbornik radova, Pula, 2011, str. 73.

ostale odredbe Konvencije. Aneks I sadrži spisak aktivnosti na koje se primenjuju odredbe člana 6. Konvencije o učešću javnosti u donošenju odluka kojima se odobravaju predložene aktivnosti.³⁸ Aneks II sadrži pravila procedure u slučajevima rešavanja sporova arbitražom.

3.2. TRI STUBA ARHUSKE KONVENCIJE

Dok većina multilateralnih sporazuma u oblasti životne sredine sadrži obaveze koje države ugovornice imaju jedna prema drugoj, Arhuska konvencija sadrži obaveze koje države imaju prema javnosti. Njen osnovni sadržaj predstavljaju tzv. tri stuba i to:

- pravo na pristup informacijama o životnoj sredini,
- pravo javnosti da učestvuje u donošenju odluka koje se tiču životne sredine,
- pravo na pristup pravosuđu u pitanjima životne sredine.

Konvencija nameće jasne obaveze državama ugovornicama i njihovim javnim vlastima povodom regulisanja prava na slobodan pristup informacijama, prava učešća javnosti u odlučivanju o životnoj sredini i pristupa pravosuđu da se može smatrati da je Arhuska konvencija ne samo instrument za zaštitu životne sredine već i snažan instrument za promovisanje demokratije.

Prvi stub Arhuske konvencije čini pravo na pristup ekološkim informacijama. Pitanje informisanja u samom je središtu ukupne problematike životne sredine, jer izostanak informacije, nepotpuna ili neadekvatna informacija mogu proizvesti nemerljivu štetu po životnu sredinu i zdravlje ljudi. Ipak, taj problem je često prisutan. U tom smislu, eklatantan primer predstavlja situacija u vezi sa eksplozijom nuklearne centrale u Černobilju 1986. godine, kada je mnogo ljudi izloženo pogubnom zračenju samo zato što sovjetske vlasti zadugo nisu ni sopstvenu, ni međunarodnu javnost obavestile o toj katastrofi. Taj događaj je dodatno ukazao na važnost pravovremenog i tačnog informisanja u ovom domenu i uticao na pokretanje brojnih inicijativa sa zahtevom da se ekološko informisanje potpunije pravno reguliše.³⁹

Pravo na pristup informacijama o životnoj sredini znači opštu obavezu organa vlasti država potpisnica da na odgovarajući način obezbede da javnost uvek ima blagovremenu i istinitu informaciju o stanju životne sredine,

38 Lista aktivnosti koju sadrži Aneks I uz Arhusku konvenciju sačinjena je od 22 tačke, od čega se u njih 19 nabrajaju aktivnosti za koje je propisano obavezno učešće javnosti u odlučivanju. Za te aktivnosti se pretpostavlja da imaju značajan uticaj na životnu sredinu.

39 V. Vukasović, *Međunarodno pravno regulisanje informisanja o životnoj sredini u Evropi*, u: Zbornik radova sa konferencije Životna sredina ka Evropi, Beograd, 2005, str. 65–66.

o pojavama i aktivnostima koje mogu imati uticaj na kvalitet životne sredine, zdravlje ljudi i životinja bez obzira da li to neko traži ili ne.

Osim toga, u sklopu prava na ekološku informaciju Konvencija obavezuje strane potpisnice da moraju posedovati i ažurirati određene vrste informacija i stavljati ih na uvid javnosti u okviru svojih redovnih aktivnosti. To podrazumeva, pre svega, dužnost obaveštavanja u slučaju neposredne opasnosti po zdravlje ljudi ili životnu sredinu, objavljivanja i distribuiranja izveštaja o stanju životne sredine, formiranje elektronskih baza podataka, registra zagađenja i dr.

Odredbama člana 4. precizno je utvrđena obaveza javnih vlasti da uvek kada se to od njih zahteva, informacije o životnoj sredini stave na raspolaganje javnosti, i to u formi koja se traži zahtevom i bez obaveze tražioca informacije da navodi ili obrazlaže svoj interes. Tražene informacije koje se tiču životne sredine, vlast je dužna da učini dostupnim u što kraćem roku, a najkasnije u roku od mesec dana po podnošenju zahteva.⁴⁰

Zahtev za informacijom može se odbiti zbog formalnih nedostataka samog zahteva, kada je zahtev izrazito nerazumn ili je suviše uopšteno formulisano, ili u situaciji kada organ vlasti ne poseduje traženu informaciju. U drugu grupu razloga zbog kojih se može uskratiti ovo pravo svrstavaju se oni slučajevi kada bi omogućavanje slobodnog pristupa informaciji negativno uticalo na poverljivost rada državnih organa, ukoliko je poverljivost predviđena nacionalnim zakonom, na međunarodne odnose, javnu bezbednost, nacionalnu odbranu,⁴¹ objektivnost rada pravosudnih organa, pravo lica na pošteno suđenje, ili mogućnost javne vlasti da sprovede krivičnu istragu i sl. Zahtev može biti odbijen i u slučajevima kada je u pitanju poverljivost komercijalnih i industrijskih podataka koja je predviđena u cilju zaštite legitimnog ekonomskog interesa, kada se radi o pravima intelektualne svojine, a, takođe, i u drugim slučajevima kada bi mogao biti povređen neki pretežniji interes. Vlast može odbiti da da informaciju i u slučaju kada bi njeno objavljivanje ugrozilo privatnost nekog lica, ako je zaštita privatnosti predviđena domaćim propisima.

Imajući u vidu da je ustanovljeno opšte pravilo da informacije o životnoj sredini treba da se daju i da budu dostupne, slučajevi koji su predviđeni kao izuzetak, odnosno koji pružaju vlastima pravo da uskrate informaciju, izazvali su najviše negodovanja, naročito u nevladinom sektoru. Kritike upućene u vezi sa odredbama člana 4, prema kojima je organima vlasti ostavljen širok spektar mogućnosti da odbijaju zahteve i ne daju informacije, naglašavaju bo-

40 Rok od mesec dana je određen jer je bio propisan u zakonodavstvima većine zemalja UNECE, prema: *The Aarhus Convention – An Implementation Guide*, United Nations, New York and Geneva, 2000, str. 56.

41 U nekim zemljama, kao npr. u Ukrajini, utvrđeno je da ovi razlozi ne mogu biti razlog za uskraćivanje informacije, prema: *The Aarhus Convention – An Implementation Guide*, United Nations, New York and Geneva, 2000, str. 59.

jazan da će javna vlast često pribegavati ovakvom načinu postupanja i praktično zloupotrebljavati predviđene izuzetke od pravila.

Da bi donekle osujetila pokušaje organa vlasti da konstantno pronalaze razloge za uskraćivanje informacija, Konvencija je propisala da se osnovi za odbijanje zahteva moraju tumačiti na restriktivan način, posebno uzimajući u obzir interes javnosti kome treba da služi davanje informacija i uzimajući u obzir da li se tražene informacije odnose na emisije zagađujućih materija u životnu sredinu. I pored odredbe da se tumače i primenjuju na restriktivan način, ovako formulisani izuzeci daju solidan osnov javnim vlastima za izbegavanje obaveza u pogledu ekološkog informisanja. Mnogo predviđenih slučajeva koji omogućavaju da se uskrati informacija dovodi do velikog ograničavanja slobode informisanja o životnoj sredini i predstavlja jednu od osnovnih slabosti Arhuske konvencije.

Drugi stub, odnosno učešće javnosti u procesu donošenja odluka centralno je pitanje Arhuske konvencije, a delovi Konvencije o pristupu informacijama i pristupu pravosuđu u direktnoj su funkciji ostvarivanja prava javnosti na učešće u odlučivanju.

Participiranje javnosti u odlučivanju o pitanjima vezanim za životnu sredinu Konvencija uspostavlja kao obavezno u sledećim slučajevima: kada je u pitanju donošenje odluka o posebnim aktivnostima koje su detaljno navedene u Aneksu I uz Konvenciju; kada je u pitanju donošenje odluka o aktivnostima koje nisu navedene u Aneksu I uz Konvenciju, ali na koje se pravila Konvencije mogu primenjivati; kada se donose odluke o aktivnostima koje se ponovo razmatraju ili menjaju; kada se odlučuje o tome da li da se odobri namerno ispuštanje genetički modifikovanih organizama u životnu sredinu. Učešće javnosti obavezno je u izradi planova, programa i politika koje se tiču životne sredine, a takođe i u toku pripreme izvršnih propisa, odnosno opšte primenljivih pravno obavezujućih normativnih instrumenata.

Organizovanje procedure učešća javnosti u odlučivanju obaveza je državne vlasti, koja pritom mora voditi računa da se zainteresovana javnost mora na pogodan način obavestiti u ranoj fazi postupka odlučivanja o predloženoj aktivnosti i zahtevu o kome će se odlučivati; o prirodi mogućih odluka ili nacrtu odluke; o nadležnom organu javne uprave koji je odgovoran za donošenje date odluke; o svim elementima procedure. Države moraju obezbediti uključivanje javnosti u proces odlučivanja u ranoj fazi, kada su opcije još uvek otvorene i kada se javnost može uključiti na efikasan način, ostavljajući dovoljno vremena javnosti da se pripremi za učešće. Organi javne uprave dužni su da zainteresovanoj javnosti, na njen zahtev i ukoliko je to predviđeno nacionalnim propisima, u što kraćem vremenskom roku omogućće besplatan pregled svih relevantnih informacija koje se odnose na proces donošenja odluke. Javnosti se mora dozvoliti mogućnost da podnosi, u pisanoj ili drugoj odgovarajućoj formi, sve vrste primedaba, informacija, analiza ili mišljenja koja se smatraju značajnim za predloženu aktivnost.

Država potpisnica može odlučiti da ne primeni odredbe o učešću javnosti u odlučivanju ukoliko je takva mogućnost predviđena nacionalnim propisima, ako je to potrebno učiniti u cilju zaštite interesa nacionalne odbrane i ako smatra da bi primena odredaba ovog člana imala negativan uticaj na te interese. Odluka o isključivanju javnosti iz procedure donosi se od slučaja do slučaja, uzimajući u obzir konkretnu situaciju i sve karakteristike pojedinog slučaja.

Učešće građana u odlučivanju, jedna od osnovnih pretpostavki za razvoj demokratskog društva, doprinosi donošenju najboljih i najprihvatljivijih odluka i stvaranju klime poverenja između građana i vlasti. Odluke koje donose organi vlasti uz učešće javnosti dobijaju tako puni legitimitet i daju pozitivne efekte u mnogim društvenim oblastima, posebno što se na taj način smanjuje mogućnost nesporazuma i nastanka eventualnih problema u kasnijoj primeni i sprovođenju tih odluka. Ali procedure učešća javnosti u odlučivanju nije jednostavno organizovati, jer je potrebno prevazići brojne poteškoće kako bi se učešće građana zaista moglo ostvariti i kako bi dalo očekivane rezultate. Između ostalog, javljaju se problemi motivisanja javnosti da učestvuje u procedurama, ponekad se razvijaju nerealna očekivanja pojedinih učesnika, odnosno delova zainteresovane javnosti, a kao problem ističe se i to da uključivanje šire javnosti u odlučivanje usporava donošenje konačne odluke i povećava ukupne troškove sprovođenja procedure.⁴²

Treći stub – dostupnost pravosuđa ili pristup ekološkoj pravdi, Konvencija definiše kao mogućnost javnosti da pokrene postupak pred sudom ili drugim nezavisnim telom ukoliko dođe do kršenja prava u vezi sa životnom sredinom koja su utvrđena Konvencijom. Odredbe o dostupnosti pravosuđa primenjuju se u situacijama kada dođe do kršenja pravila koja se odnose na dostupnost informacija o životnoj sredini i učešće javnosti u donošenju odluka koje se tiču životne sredine.

Konvencija zahteva da potpisnice, u okviru svog nacionalnog zakonodavstva, obezbede da svako lice koje smatra da je njegov zahtev za pristup informacijama ignorisan, neosnovano odbijen, ili smatra da je na zahtev dat neadekvatan odgovor, ima pravo na pravnu zaštitu pred sudom ili drugim nepristrasnim telom. Sve odluke koje se donesu u ovakvoj proceduri treba da budu obavezujuće za vlast, a akti doneti u ovim postupcima moraju zadovoljiti i uslov u pogledu forme i sadržati obrazloženje kao obavezni element, u slučajevima kad je odluka nepovoljna po zainteresovanu javnost.

Dostupnost pravosuđa u procedurama učešća u postupcima donošenja odluka o životnoj sredini obezbeđena je kroz mogućnost procesnog i materijalnog preispitivanja odluka organa vlasti, posebno kada se radi o procedurama učešća javnosti u odlukama o proceni uticaja na životnu sredinu, učešća u izradi planova, programa i politike životne sredine.

42 D. Todić, M. Durać, *op. cit.*, str. 42.

Konvencija obavezuje organe vlasti zemalja potpisnica na poštovanje propisanih procedura i u svim drugim situacijama koje predviđa nacionalni pravni poredak kada se radi o zaštiti prava koja se tiču životne sredine.

Konvencija utvrđuje da se pristup pravosuđu temelji na osnovnom ljudskom pravu na pravično i fer suđenje, čime se potvrđuje tesna veza između Arhuske konvencije i zaštite ljudskih prava, odnosno drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu ljudskih prava.

Odredbe o dostupnosti pravosuđa u slučaju povrede prava predstavljaju treći element Konvencije kojim je upotpunjena i zaokružena koncepcija o pravu javnosti na ekološko informisanje i aktivno učešće u donošenju odluka o životnom okruženju.

U vezi sa delom Konvencije kojim je uređena participacija građana u odlučivanju, odnosno pristup pravosuđu, treba napomenuti i to da deo stručne i naučne javnosti upravo u tim paragrafima pronalazi glavne nedostatke Konvencije.

U kritikama upućenim Konvenciji najčešće se ističe da članovi 7. i 8, koji regulišu učešće javnosti u odlučivanju, nisu dovoljno precizni i mnogo toga prepuštaju na odluku organima vlasti, što se, takođe, može reći i za odredbe člana 9. Konvencije koje definišu pravnu zaštitu i, isto tako, previše toga prepuštaju diskreciji i dobroj volji pojedinih vlada. Uz to, navodi se i činjenica da se Arhuska konvencija odnosi na sve politike, zakone itd. koji imaju uticaja na životnu sredinu, ali je u praksi ograničena samo na politike, zakone i tela koja se direktno bave životnom sredinom, pa je potrebno izričito proširiti opseg Konvencije.⁴³

4. ARHUSKA KONVENCIJA U SRBIJI

Naša država, zbog poznatih nepovoljnih okolnosti vezanih za njen međunarodni položaj, nije bila uključena u aktivnosti oko pripremanja i izrade Konvencije, niti je bila učesnik ministarske konferencije održane u Arhusu juna 1998. godine, kada je Konvencija i usvojena. Iako nije bila strana ugovornica, u Srbiji su već od 1999. godine pokrenute prve inicijative vezane za Arhusku konvenciju posredstvom Regionalnog centra za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu (REC), odnosno REC-ove kancelarije u Beogradu. Od tada su počele da se preduzimaju brojne aktivnosti sa ciljem da se stvore uslovi za ratifikaciju i sprovođenje Arhuske konvencije. Održani su brojni seminari, javne tribine, razne vrste treninga i obuke kako za pred-

43 M. Silina, *Zašto je Konvencija važna za razvoj civilnoga društva i demokratije*, u: *Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana*, Zbornik radova, Pula, 2011, str. 21.

stavnike državnog sektora, tako i za sektor nevladinih organizacija. Angažovanje na podizanju svesti o značaju zaštite životnog okruženja i same Arhulske konvencije doprinelo je boljoj opštoj informisanosti i stvaranju povoljne podloge za primenu Konvencije. Intenzivan rad na tom polju uticao je na bržu i kvalitetnu pripremu države za ratifikaciju i praktično sprovođenje Konvencije.⁴⁴

Nastojanja Republike Srbije da stekne status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji nametnula su ubrzani proces harmonizacije postojećeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Unije, što se odnosi i na prilagođavanje propisa o životnoj sredini sa propisima EU koji uređuju tu oblast. U tom procesu usklađivanja sa zakonodavstvom EU, između ostalih, doneto je više propisa koji se odnose na životno okruženje i koje zadovoljavaju visoke evropske ekološke standarde. Osnovni okvir za valjano uređenje ove problematike predstavlja Ustav Srbije koji svakom građaninu obezbeđuje pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju.⁴⁵ Najznačajniji pravni akt koji neposredno reguliše životnu sredinu, svakako je Zakon o zaštiti životne sredine.⁴⁶ Ovim zakonom je propisana obaveza državnim organima, organima autonomne pokrajine i jedinicama lokalne samouprave i drugim ovlašćenim organizacijama da redovno, blagovremeno, potpuno i objektivno obaveštavaju javnost o stanju životne sredine, nivou zagađujućih materija i emisija, o merama upozorenja ili razvoju zagađenja koji mogu predstavljati opasnost za život i zdravlje ljudi u skladu sa propisanim standardima.⁴⁷ Istim zakonom utvrđena je i mogućnost javnosti da učestvuje u postupku donošenja odluka kada se radi o strateškoj proceni uticaja planova i programa na životnu sredinu ili proceni uticaja projekata čija realizacija može dovesti do zagađenja životne sredine ili predstavljati rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi.⁴⁸

Još jedan republički propis, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja,⁴⁹ predviđa mogućnost odgovarajućeg ekološkog informisanja javnosti i propisuje da opravdani interes javnosti da zna postoji uvek kada se radi o informacijama kojima raspolaže organ vlasti, a koje se

44 S. Đorđević, M. Katić, *op. cit.*, str. 11–13.

45 Pravo na zdravu životnu sredinu regulišu odredbe člana 74. *Ustava Republike Srbije*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 83/06.

46 *Zakon o zaštiti životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/04, 36/09.

47 Član 78. stav 1. *Zakona o zaštiti životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/04, 36/09.

48 Član 81. stav 1. *Zakona o zaštiti životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/04, 36/09.

49 *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 120/04, 54/07, 104/09, 36/10.

odnose na ugrožavanje, odnosno zaštitu zdravlja stanovništva i životne sredine.⁵⁰

S obzirom na to da su mnoge odredbe navedenih propisa sasvim bliske pravnim rešenjima Arhuske konvencije u pogledu prava na pristup ekološkim informacijama, prava javnosti da učestvuje u nekim procedurama odlučivanja o pitanjima životne sredine i u pogledu mogućnosti zaštite ovih prava, može se reći da je „duh“ Arhuske konvencije prisutan u zakonodavstvu Srbije i mnogo pre njene zvanične ratifikacije od strane Srbije.⁵¹

Srbija je Arhusku konvenciju ratifikovala 2009. godine⁵² i time otišla korak dalje u približavanju savremenim evropskim tokovima u uređenju zaštite ljudskih prava i prava u oblasti životne sredine. Preuzimanje obaveza zadatih Konvencijom, pored ostalog, podrazumeva i intenzivan dalji rad na unapređenju uslova za što bolju praktičnu primenu Konvencije.

5. ZAKLJUČAK

Arhuska konvencija je međunarodnopravni instrument koji reguliše pravo čoveka da živi u adekvatnoj životnoj sredini koja garantuje zdravlje i dobrobit, a istovremeno nalaže da se ta sredina čuva i unapređuje u interesu sadašnjih i budućih naraštaja. Konvencija promovira tri bitna elementa prava na adekvatnu životnu sredinu – pravo na informaciju o životnoj sredini, pravo javnosti da učestvuje u donošenju odluka o životnoj sredini i pravo na pristup pravosuđu. Za razliku od drugih ugovora u međunarodnom pravu koji uređuju odnose između država, Arhuska konvencija utvrđuje obaveze koje države članice imaju prema građanima. Na ovaj način Konvencija zadire u unutrašnji pravni poredak država, u pitanje odnosa javnih vlasti i građana kojima otvara mogućnost kontrole nad radom organa vlasti.

Konvencija je prvi međunarodni sporazum koji povezuje zaštitu životne sredine sa ostvarivanjem ljudskih prava, a prava vezana za životnu sredinu uzdiže na nivo osnovnih ljudskih prava.

Potpuno novi koncept zaštite životne sredine koji uspostavlja Konvencija utemeljen je na osnovnim društvenim vrednostima kao što su ljudska prava, demokratija i vladavina prava. Iako sprovođenje Konvencije i poštovanje njenih principa može predstavljati teškoću i svojevrsan izazov za države ugovornice, ostvarivanje cilja Konvencije primarni je zadatak i ne može se dovoditi u pitanje.

50 Član 4. *Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 120/04, 54/07, 104/09, 36/10.

51 S. Lilić, *op. cit.*, str. 407–408.

52 *Zakon o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori“, br. 38/09.

LITERATURA

1. *The Aarhus Convention – An Implementation Guide*, United Nations, New York and Geneva, 2000.
2. ACIPS, *Učestvujem, dakle– doprinosim!*, Studija o učešću građana i organizacija civilnog društva u donošenju odluka na entitetskom, kantonalnom i opštinskom nivou vlasti u BiH, Sarajevo, 2010.
3. A. Čavoški, *Osnovi ekološkog prava Evropske unije*, Beograd, 2007.
4. S. Đorđević, M. Katić, *Vodič kroz praktičnu primenu Arhuske konvencije i Mali ekološki rečnik*, Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Beograd, 2004.
5. M. Kadić, M. Kostić, V. Orlović, N. Tomić, D. Vasiljević, V. Vukasović, *Priručnik za učešće javnosti u odlučivanju o životnoj sredini*, Beograd, 2000.
6. M. Kostić, *Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini*, Strani pravni život, br. 3/2007, str. 48–59, Beograd.
7. M. Kostić, *Aarhuska konvencija i zaštita životne sredine u Evropskoj uniji*, Pravni život i međunarodne integracije – časopis za pravnu teoriju i praksu, vol. 57, br. 9/2008, str. 451–465, Beograd.
8. M. Kostić Mandić, *Priručnik za primjenu Arhuske konvencije – za predstavnike javne vlasti*, Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Beograd, 2003.
9. S. Lilić, *Arhuska konvencija i pristup ekološkoj pravdi u Evropskoj uniji i Srbiji*, u: Liber Amicorum Dobrosav Mitrović, Beograd, 2007, str. 397–410.
10. M. Milojević, D. Todić, V. Vukasović et.al., *Pravo na adekvatnu životnu sredinu*, Beograd, 2001.
11. M. Ninković, *Zaštita životne sredine*, Lex forum, Lawyers for Democracy, Beograd, maj–avgust 2005, str. 21–22.
12. J. M. Passer, *Evropska perspektiva na pristup pravosuđu u pitanjima zaštite okoliša i uloga sudova u okolišnom pravu*, u: Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana, Zbornik radova, Pula, 2011.
13. M. Silina, *Zašto je Konvencija važna za razvoj civilnoga društva i demokratije*, u: Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana, Zbornik radova, Pula, 2011.
14. D. Todić, M. Durać, *Demokratizacija politike životne sredine*, Priručnik za primenu Arhuske konvencije za predstavnike javne vlasti, Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Beograd, 2003.
15. V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje prava na adekvatnu životnu sredinu*, Međunarodni problemi, vol. 55, br. 1/2003, str. 89–103, Beograd.
16. V. Vukasović, *Međunarodnopravno regulisanje informisanja o životnoj sredini u Evropi*, u: Zbornik radova sa konferencije „Životna sredina ka Evropi“, Beograd, 2005, str. 65–73.
17. J. Wates, *Uvod u Aarhušku konvenciju*, u: Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana, Zbornik radova, Pula, 2011.
18. Zbornik radova *Provedba Aarhuške konvencije u zemljama Jadrana*, Pula, 2011.

Pravni izvori:

1. *Ustav Republike Srbije*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 83/06.
2. *Zakon o zaštiti životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/04, 36/09.
3. *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 120/04, 54/07, 104/09, 36/10.
4. *Zakon o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine*, „Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori“, br. 38/09.

Internet adrese:

www.coe.org.rs/def/tdoc_sr/council_of.../coe_institutions/?conid...

<http://www.curia.europa.eu>

www.echr.coe.int/hudoc

www.ekoforum.org/htm/odrzivi_razvoj.htm

www.eur-lex.europa.eu > ... > EUR-Lex Home

<http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>

<http://www.unece.org/env/pp/prtr.htm>

sr.wikipedia.org

en.wikipedia.org/.../Declaration_of_the_United_nations_Conference_on_the_Human_Environment

en.wikipedia.org/.../Rio_Declaration_on_Environment_and_Development

AARHUS CONVENTION

NEW APPROACH TO ENVIRONMENT PROTECTION

Dužanka Komnenić

SUMMARY

The era of industrialisation and technological progress, followed by the constant endeavours of humans to adjust nature to their own needs, have resulted in such changes in the environment that jeopardize the very survival of men. The increasing disturbances in natural biological balance have resulted in the need for a responsible approach to environment protection and for preventing the further degradation of environment, so as to preserve its resources and enable the development of future generations. In time, environment protection has become an issue of first-rate importance, the resolution of which requires full engagement of the entire international community. Consequently, numerous activities are taken at national, regional and global levels, including documents aiming at as efficient as possible protection mechanisms.

This paper analyses the Aarhus Convention, one of the most important international agreements in the field of environment protection, which introduces a new approach to environmental issues, based on democratic principles of a civil society, and affirms the concept of links between the environment and human rights. The paper analyses, inter alia, the provisions of the Convention defining the three main elements – its ‘three main pillars’ – right to access to information about environment, right to public participation in certain environmentally relevant decisions, right to access to justice in environmental matters. While presenting the advantages introduced by the convention’s normative solutions, the author is also critical with regard to its certain provisions.

Key words: environment protection, exercise of human rights, democracy, Aarhus convention, right to access to information, right to participation in decisions, right to court protection.

Rad dostavljen Redakciji: 15. februara 2012. god.

Rad prihvaćen za objavljivanje: 9. juna 2012. god.